

Alena ROREITNEROVÁ

Paměť a čas v Augustinových Vyznáních a v Proustově Hledání ztraceného času

Disertační práce

Ústav filosofie a religionistiky FF UK

Psát oponentský posudek na práci tak komplexní, jako je předložená disertace Aleny Roreitnerové, je nesmírně obtížné: jejím základem je sice srovnání zkušenosti a pojmu času u Augustina a Marcela Prousta, avšak to předpokládá – v jednom i druhém případě – téměř monografické zpracování relevantních textů a jejich širšího kontextu, jakkoli podřízené ústřední otázce, kterou je možnost společné půdy či ohniska, které takové srovnání umožňuje. Originalita práce spočívá právě v této otázce, na kterou hledá odpověď, totiž v otázce, zda v jednom i druhém případě je možné doložit možnost nikoli jen „subjektivního“ času, nýbrž času společného (viz přesné stanovení východiska na s. 30-31), času, jak je sdílen mnoha bytostmi, jakkoli východiskem jeho odhalení je perspektiva individuálního prožívání času. Originalita práce, jinak řečeno, spočívá v třetím kroku (konfrontace obou vyprávění a v nich implikovaného pojetí času), který legitimuje oba předchozí. Tím nejsou popřeny klasické interpretace, které kladou důraz na vztah nekonečna a konečna anebo přetrvávání jedinečného v čase (ať individuality, ať singulárních zkušeností): jsou stále pozadím, ale jisté přesunutí akcentu by mělo vést (a také vede) k tomu, že pojetí času u Augustina i Prousta se tímto způsobem sblíží s tím, jak je čas chápán v současné filosofii.

V první části autorka ukazuje, že pro Augustina je nejen příznačný soustředný pohyb (hledání v paměti), nýbrž i pohyb dilatace (řeč, narace, hudba), naznačující, že Augustinus do svých úvah integruje rovněž „spolubytí s druhými“. K tomu pak odkazuje i dvojí význam slova *simul – simul vivere* jako souběžný průběh více životů. Je to patrné na struktuře *Vyznání* samé, pokud její nedílnou součástí je i příběh Moniky a další.

Proustovo hledání je ve věci času možná explicitnější, avšak komplikují je četná zvrstvování a zejména kvalitativní chápání času. Alena Roreitnerová však nezůstává jen u vztahu časových událostí k ideji, tj. u lidského vztahu k mimo-časové realitě (čas znovu nalezený), nýbrž i zde obrací pozornost k času „spolubytí“. Prokazuje mimořádný cit pro jemné rozbor, které však nikdy nejsou samoučelné, nýbrž soustředěné vždy k cíli, jímž je hledání shod a rozdílů na společné půdě Augustina a Prousta. Patrné je to zejména na detailní analýze proustovské „hodiny: jako komplexního, asociativně uspořádaného celku, který připomíná až Whiteheadův pojem „actual event“ resp. „occurrence“, a to tím spíše, že rovněž v Proustově díle (jak v románu, tak ve způsobu, jímž „zobrazuje“ čas) má strukturace procesuální ráz.

Téma společného času je (nejinak než v případě Augustinově) obtížně rozpoznatelné, jakkoli Proust průběžně pracuje s „perspektivismem“ (zmnožování hledisek) a s částmi, jež jsou – implicity – součástí univerza, což vše teprve závěrečný díl dešifruje jako konstelaci a „hodina“ se ukáže jako zrcadlení celé časové konstelace – což je nezbytné k tomu, aby bylo možné předvést vztah časového a ne-časového (nečasové esence se manifestuje jako jedinečný výraz v rovině časnosti). Klíčem ke „společnému času“ by tedy byla situovanost, třebaže místa, jimiž lze tento závěr potvrzovat, jsou spíše nečetná (např. proměny celých společenství, kdy aktérem není naše duše, nýbrž čas společný nám všem, s. 109).

Avšak – právě v této otevřenosti vidím velkou přednost: práce odpovídá na otázku, na kterou není zřejmá odpověď, dokonce která nějak jednoznačně nenaznačuje směr, v němž by mohla být odpověď nalezena. Proto je třeba přístup k Augustinovi i Proustovi – vzhledem k otázce – teprve hledat. Alena Roreitnerová se tímto způsobem vyhnula tomu, aby pouze opakovala či korigovala již existující či standardní interpretace,

a díky tomu se jí podařilo předložit takové čtení, které je hustou sítí mikroanalýz a vzájemných odkazů, kterou nelze redukovat na jednoduchou strukturu.

Oponent je ovšem ve svízelné situaci: měl by posoudit práci jako celek, ale to by znamenalo, že nechá stranou právě ty detaily, které jej zaujaly a které dokládají schopnost autorky objevit motiv, přesně jej popsat a zasadit do souvislostí. Proto jen nahodilý výčet: kontinuita subjektu (sukcese a simultaneita) ale také kontinuita druhého pro nás na základě *liséré* (149-150); dojem „plnosti dění“ jako efekt zpětné idealizace a de-diferenciace v podobě zapomínání (s. 141-2); složité celky vznikající skrze aktivní diferenciaci času a vůbec význam asociací (s. 118) atd. atd.

Takto by bylo možné pokračovat a uvádět další a další momenty, na nichž by bylo možné ukázat vnitřní souvislost práce, která nepostupuje přes triviální vazby a která má odvahu odkázat i k poslední nevyjasnitelnosti (charakteristické: nedostatečnost modelu poslechu hudební skladby, které ponechává stranou anachronismy, s. 147). Vše by bylo jen komentářem ke konstatování, že práce Aleny Roreitnerové je příkladná jak šíří, tak hloubkou, v níž sleduje složitější větvení u Augustina i Prousta.

Více než dostatečná znalost primární i sekundární literatury je pro autorku zjevně samozřejmostí.

Práci hodnotím jako vynikající a doporučuji k obhajobě.

Miroslav Petříček
Ústav filosofie a religionistiky FF UK

1. VI. 2018